

Politika a praxe archivace digitálních archeologických dat v Evropě

Analýza stavu a co si z ní odnést

DAVID NOVÁK (ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA, V. V. I.)

Digitální archeologie – realita či fikce?

Komunity jako PPA/CAA zdánlivě dokazují, že archeologie prošla bezproblémovou digitalizací.

Na tomto základu staví velké projekty, jako jsou ARIADNE a SEADDA.

Je však archeologie skutečně digitální, pokud vezmeme v úvahu její primární výstupy, tj. archeologické archivy?

Chráníme archeologickou digitální dokumentaci dostatečně?

Kde získáme údaje o skutečné současné praxi?

Internet Archaeology: Issue 58 (2021)

Digital Archiving in Archaeology: The State of the Art

Edited by Ulf Jakobsson, David Novák, Julian D. Richards, Benjamin Štular and Holly Wright

COST is supported
by the Horizon 2020
Framework Programme
of the European Union

This special issue of Internet Archaeology is jointly sponsored by [COST Action](#), [SEADDA](#) and the [European Archaeological Consilium \(EAC\)](#). It originated in a SEADDA workshop hosted by the [Swedish National Data Service](#) in Gothenburg in November 2019, in which participants presented the current state-of-the-art for digital archiving in their respective countries, with additional contributions from SEADDA members and others invited by the EAC Working Group for Archaeological Archives.

Introduction

Julian D. Richards, Ulf Jakobsson, David Novák, Benjamin Štular and Holly Wright

Cite this as: Richards, J.D., Jakobsson, U., Novák, D., Štular, B. and Wright, H. 2021 Digital Archiving in Archaeology: The State of the Art. Introduction, *Internet Archaeology* 58. <https://doi.org/10.11141/ia.58.23>

Kvalitativní data

V roce 2021 EAC a SEADDA spolupracovaly na shromáždění souboru textů o stavu digitální archivace.

Bylo shromážděno 28 příspěvků popisujících situací v mnoha regionech převážně z Evropy, ale i odjinud (Japonsko, USA, Argentina, Izrael).

Předběžná analýza

Hlavní zjištění:

- při archivaci jsou hlavním problémem organizační otázky, nikoliv technické;
- digitalizace je součástí řešení, ale výzva přesahuje technický rámec a týká se způsobu, jakým s archeologickými záznamy nakládáme a jak je vnímáme;
- bez právního ukotvení digitální archeologická archivace mívá obecná očekávání a osvědčené postupy;
- nesprávné zacházení s daty z archeologických terénních výzkumů je rozšířený problém, a to bez ohledu na to, zda jsou v analogové či digitální podobě;
- obecně převažuje reportování, namísto úplné archivace fondů.

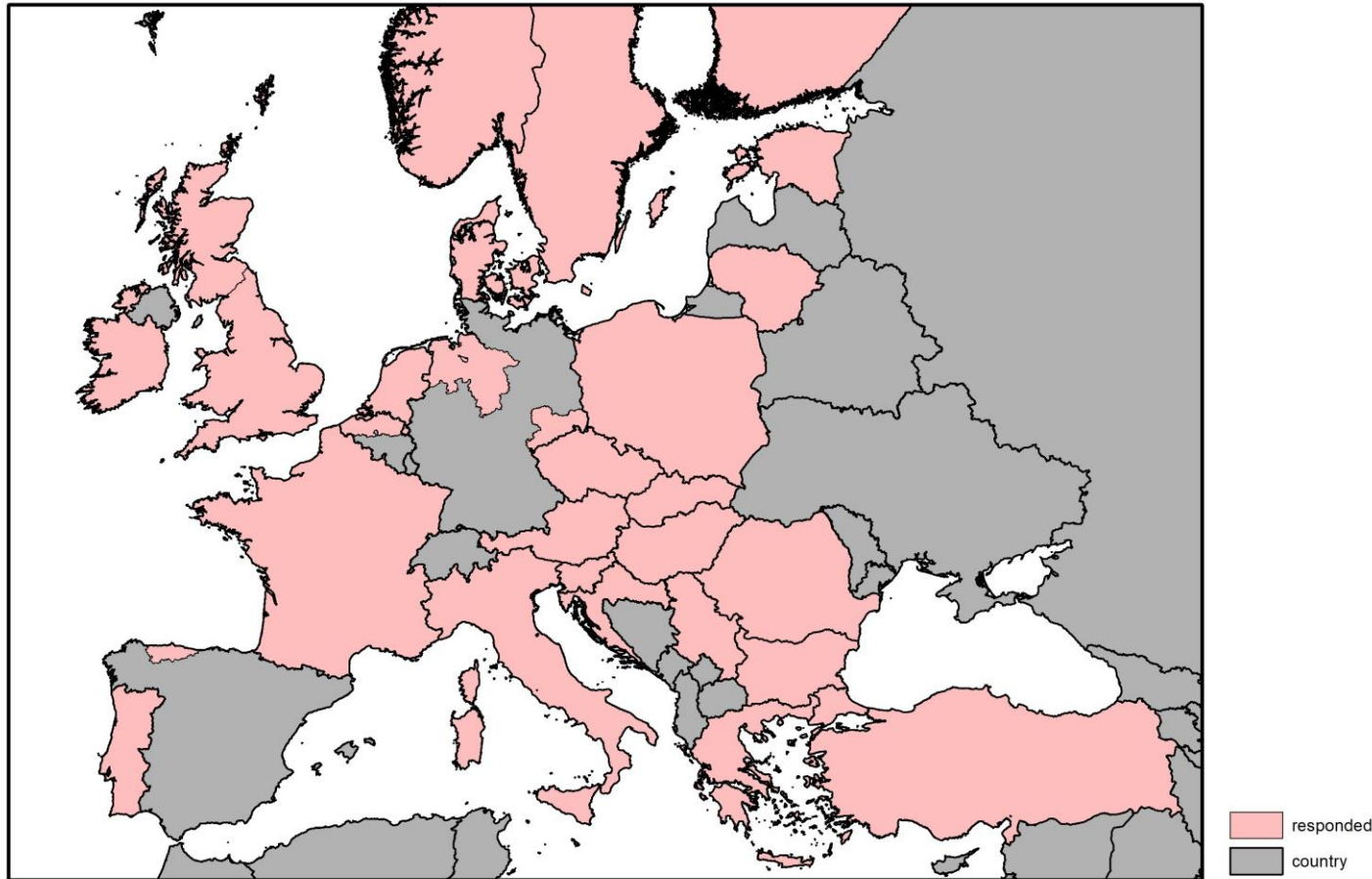
Pro doplnění publikovaných studií o další údaje, které pokrývají celý evropský region, bylo provedeno dotazníkové šetření.

Dotazníkové šetření

Zmapování praktických
přístupů a situace v oblasti
archivace:

- primárních data
- nálezových zpráv
- sekundárních dat

33 oslovených národních
expertů -> 31 odpovědí z 27
zemí (30 regionů/států)

Hlavní témata průzkumu

Předpisy a normy pro archivaci a ochranu dat

Úroveň digitalizace současných/starších dat

Vyhledatelnost a přístupnost online

Dostupnost a vnímaná kvalita digitálních úložišť

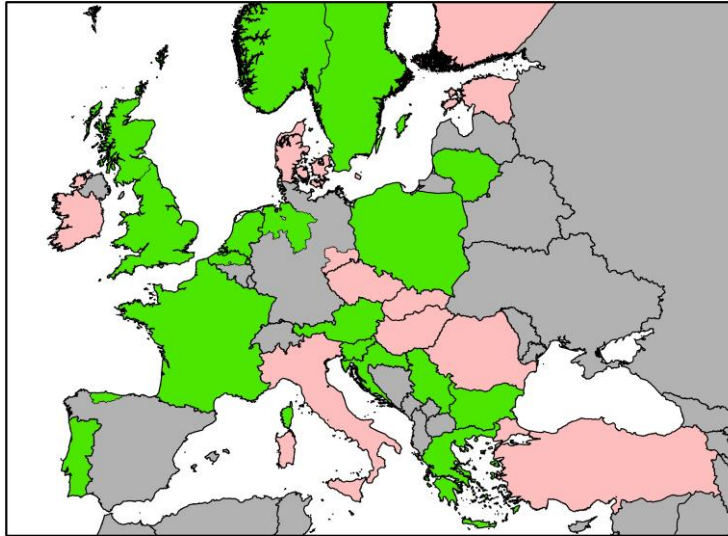
Úroveň FAIRovosti dat

Uplatňování DMP, modelů financování, autorských práv a licencí

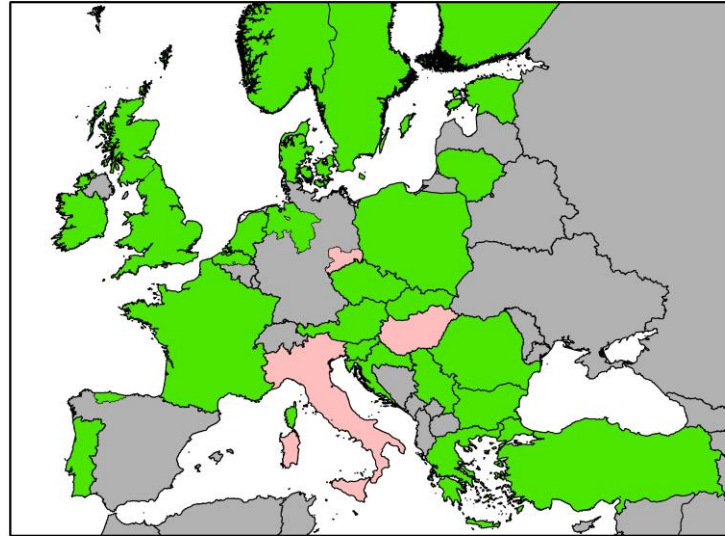
Hlavní vnímané překážky pro využití dat a nejvíce žádaná zlepšení

Jsou v národních/regionálních předpisech o kulturním dědictví relevantně popsány a zohledněny/a

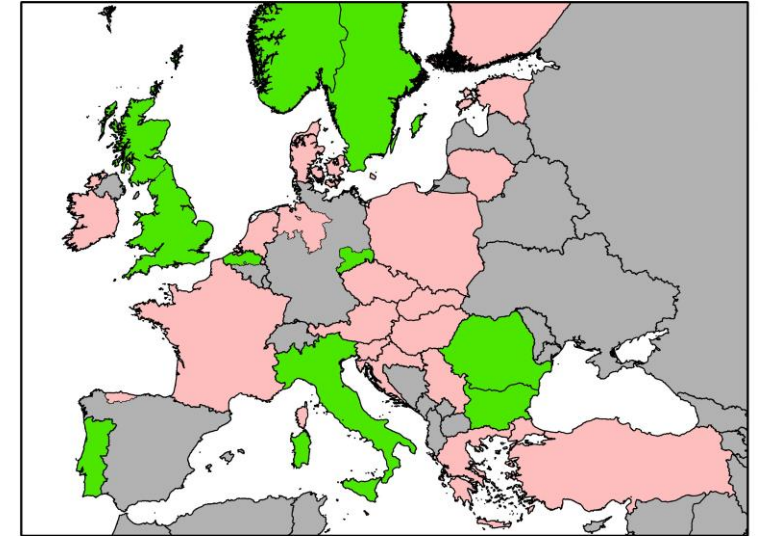
primární data

nálezové zprávy

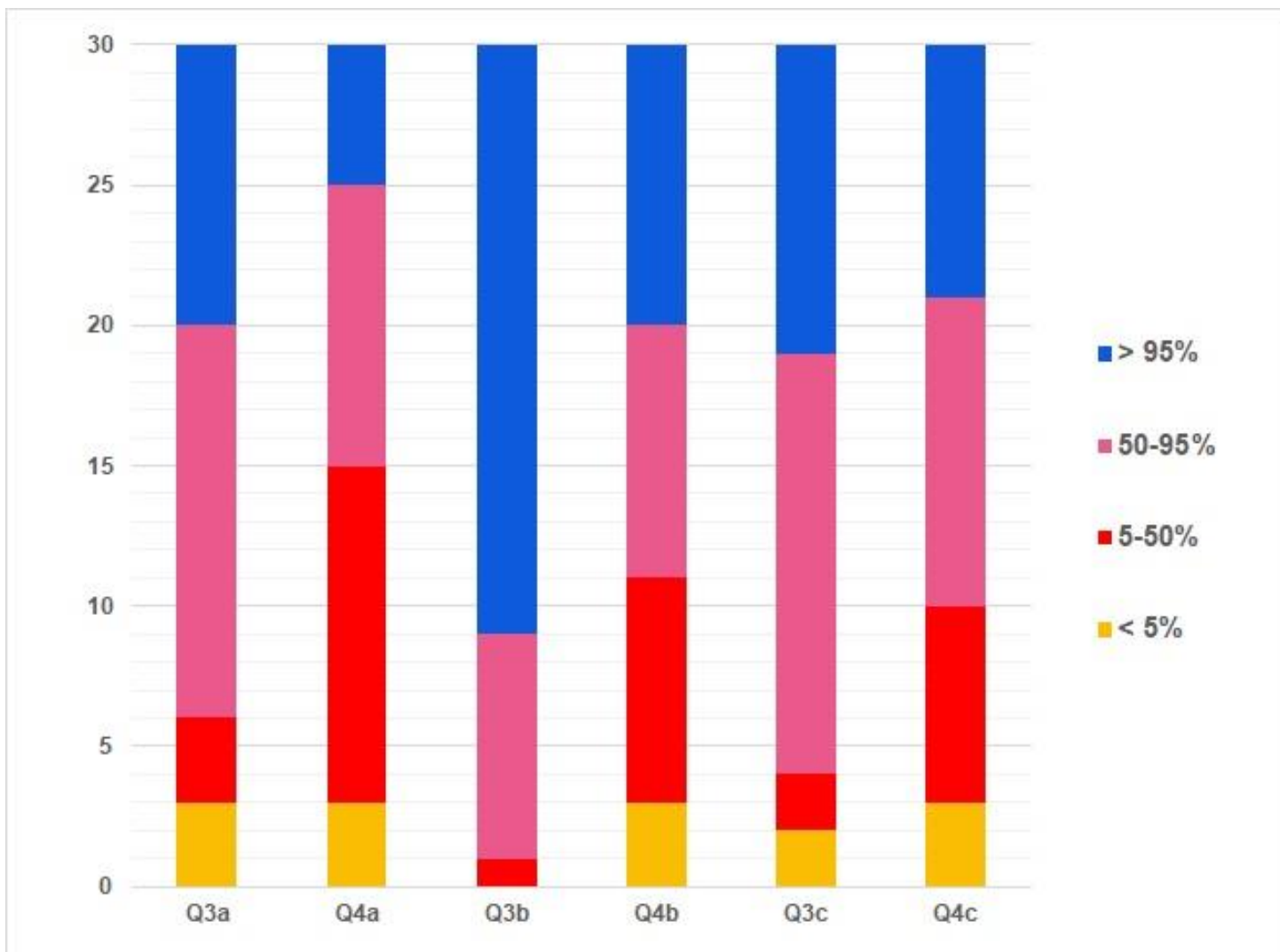

sekundární data

Vybrané výsledky průzkumu

Vybrané výsledky průzkumu

Původ dat:

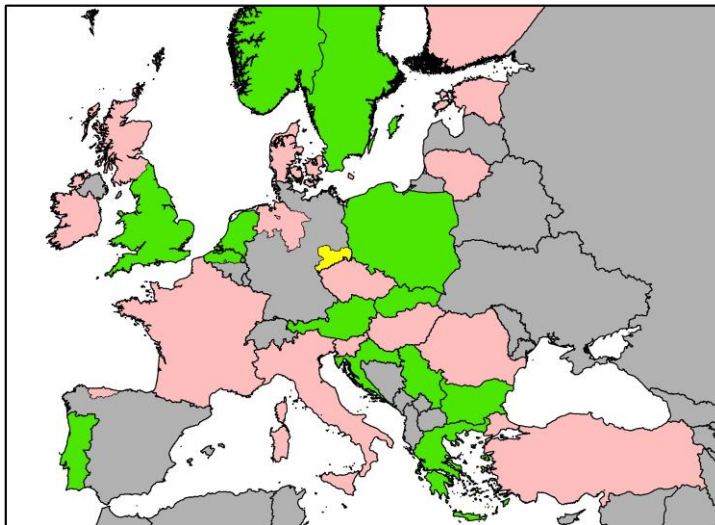
- 3 – podíl primárně digitálních
- 4 – podíl digitalizovaných

Typ dat:

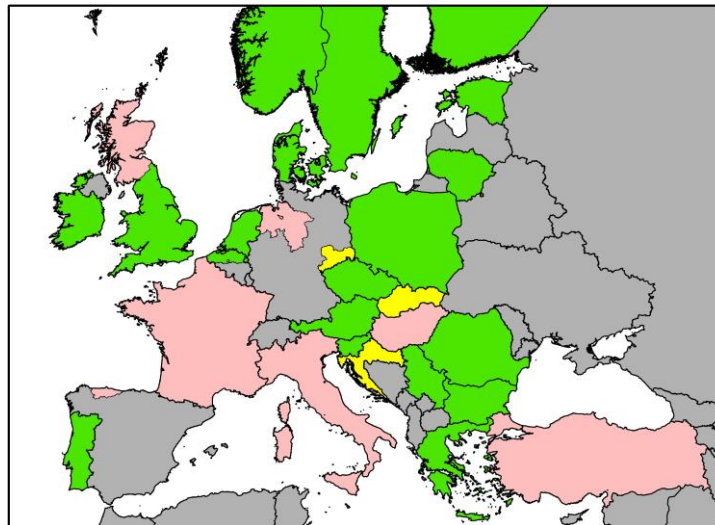
- a – primární data
- b – nálezové zprávy
- c – sekundární data

Je povinné ukládat data do repozitáře oficiálně uznaného odpovědnými orgány veřejné správy?

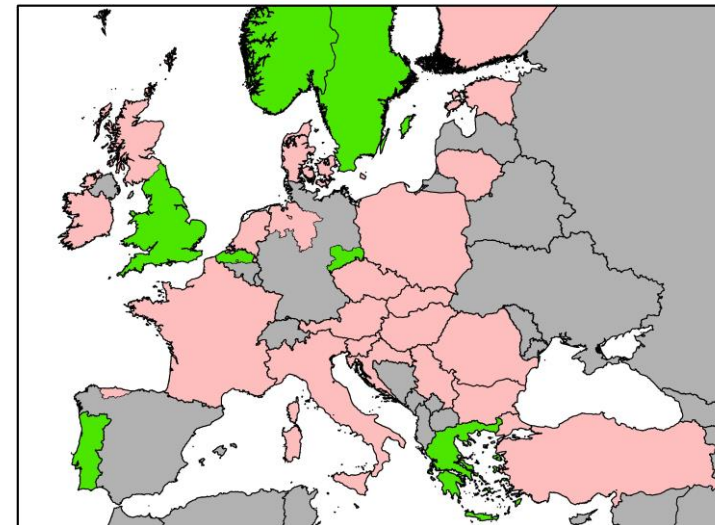
primární data

nálezové zprávy

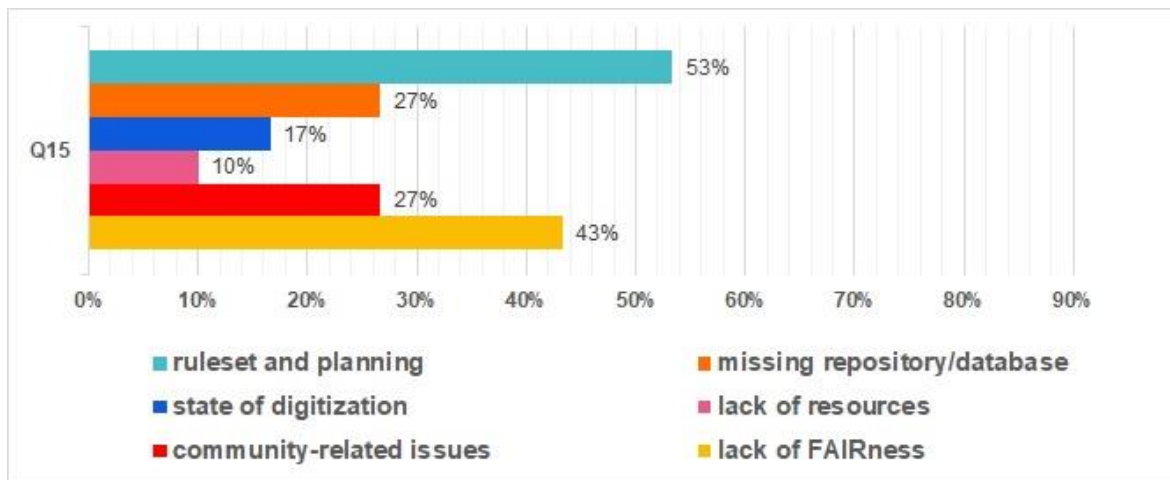

sekundární data

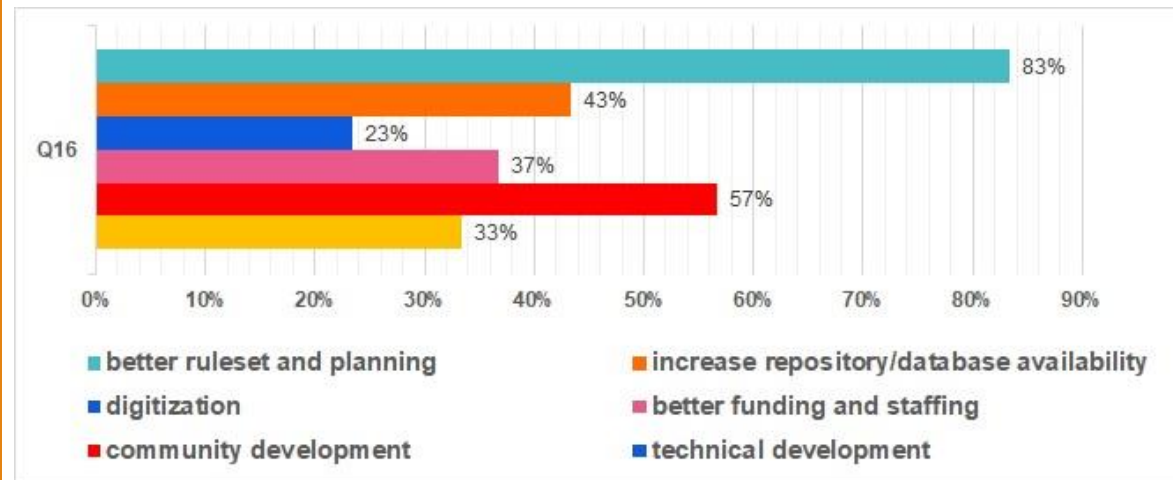

Vybrané výsledky průzkumu

bariéry

žádoucí podpora

Vybrané výsledky průzkumu

Interpretace dotazníku

Obecně je nedostatečně uznávána památková hodnota archeologických dat v legislativě a předpisech, bez ohledu na jejich analogový nebo digitální formát (zejména ve srovnání s lokalitami a nálezy).

Procesní kroky týkající se tvorby, uchovávání a zpřístupňování fondů primární dokumentace jsou často nedefinované.

Uchovávání archeologických dat je ponecháno na libovůli různých zainteresovaných subjektů.

Zájmy tvůrců a správců archeologické dokumentace mají často přednost před veřejnými zájmy a cíli památkové péče.

Místo archivace dat se často používají nálezové zprávy, kompletní fondy dokumentace bývají rozptýlené a uložené na neznámých místech.

Zavedené právní a administrativní postupy nereflektují digitalizaci; organizace odpovědné za archivy nemají potřebné znalosti a zdroje pro jejich adekvátní správu.

Předpisy o autorských právech a duševním vlastnictví brání sdílení a opětovnému použití dat.

Proč je třeba jednat?

Fondy primární dokumentace představují základní specifikum archeologie, protože jsou nenahraditelné; sekundární data jsou spojena s výzkumnými postupy, které jsou obvykle opakovatelné.

Výzva, které archeologie čelí, nespočívá v její schopnosti přizpůsobit se technologickému pokroku, ale spočívá v širších organizačních a právních otázkách.

Současná definice kulturních památek vytváří mylnou představu, že pouze ochrana fyzických lokalit a nálezů přinese uspokojivé výsledky.

K řešení současných výzev potřebujeme zásadní změny v koncepční, praktické a organizační oblasti.

Potřebujeme jasný soubor doporučení pro osoby s rozhodovací pravomocí, včetně zákonodárců a vrcholového vedení památkových a archeologických organizací.

Hlavní zásady archivace primárních archeologických dat

- 1) Fondy primární dokumentace shromážděné k jakékoli lokalitě musí být chráněny se stejnou důležitostí jako shromážděné nálezy nebo lokalita samotná; fondy primární dokumentace jsou kulturním dědictvím a jako takové musí být uchovány.
- 2) Trvalé uchovávané fondy musí přinejmenším obsahovat všechna primární archeologická data spolu se závěrečnou zprávou, s výjimkou záměrně vyřazených položek.
- 3) Archivace primárních archeologických dat by měla vycházet ze standardních rozhodovacích procesů, výzkumných rámců a stabilního financování.
- 4) Přejít na digitální archivaci je nezbytný a nevyhnutelný proces, který by měl zahrnovat digitalizaci současných i starších archivů, ať už jsou analogové nebo hybridní povahy.
- 5) Digitální archeologické fondy by měly být standardně FAIR, měly by být uloženy ve specializovaných úložištích, měly by být tak otevřené, jak je to možné, a jen tak uzavřené, jak je to nutné, a měly by být využitelné v rámci veřejné licence.

Definice dobré praxe pro archeologickou digitální archivaci

Standardní rozhodovací procesy a monitorování stanovené v předpisech

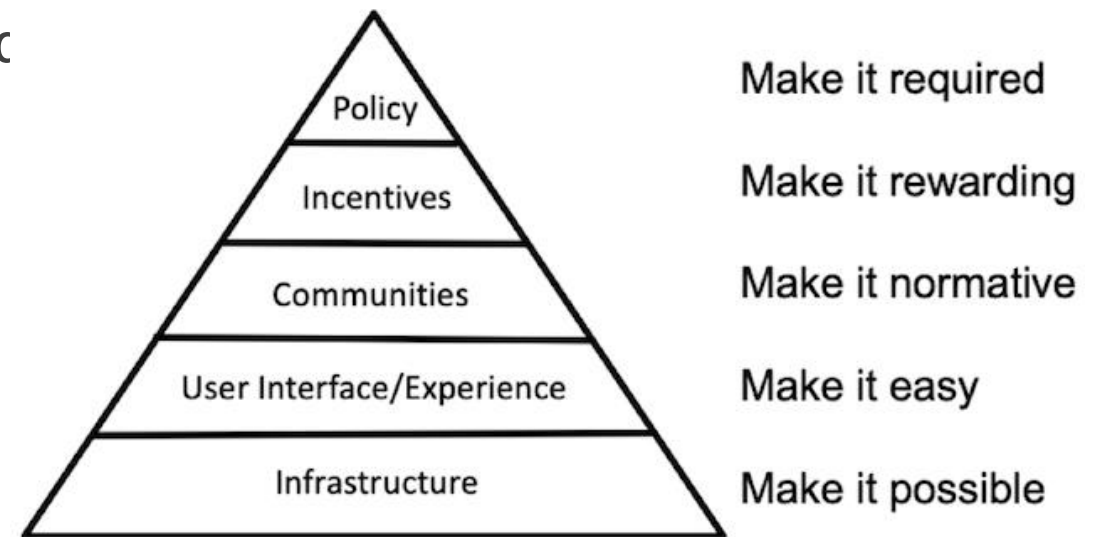
Centralizovaná digitální infrastruktura (systémy, zařízení a podpůrné týmy).

Řízený životní cyklus fondů primární dokumentace

FAIRovost a otevřenost jako základní výchoc

Úplná digitalizace, včetně starších archivů

Zaručená udržitelnost a ochrana

(after Nosek 2019)

Doporučení pro rozhodovací orgány

Uznat památkové hodnoty fondů primární dokumentace v právních předpisech.

Zavést flexibilní podporu pro digitální řešení.

Zajistit nezávislé, specializované a silné centrální úložiště na národní nebo regionální úrovni, které bude k dispozici zdarma.

Zajistit stabilní veřejné financování organizací odpovědných za vytváření a správu digitálních archeologických fondů.

Odstranit všechna organizační a autorskoprávní omezení, která vytvářejí překážky přístupu k archeologické dokumentaci.

Shrnutí

Musíme podporovat udržitelnou a smysluplnou archeologii, která povede k co nejvyššímu prospěchu veřejnosti.

Jako komunita sdílíme výzvy i dobrou praxi - základní principy by měly být univerzální.

Existuje značný nepoměr v hodnotě archeologických dat a jejich postavení v rámci praxe správy kulturního dědictví.

Změny vyžadují politické rozhodování, které poskytne zdroje, jasný rámec a nástroje pro vytvoření vhodného prostředí pro archeologickou archivaci.

Je třeba zavést doporučené praktické změny v archeologické praxi i v jejím legislativním a organizačním rámci.

Měli bychom usilovat o přístup shora dolů, který se zaměří na systémové změny.

EAC se bude zasazovat o tyto změny prostřednictvím odpovědných institucí (např. Rady Evropy) a vyzývá komunitu k podpoře tohoto úsilí.

Zásady selekce při tvorbě archeologických fondů

EAC GUIDELINES 3

Agnieszka ONISZCZUK, Claire TSANG,
Duncan H. BROWN, David NOVÁK, Kaat de LANGHE

MARTIN GOJDA – DAVID NOVÁK – MARTIN KUNA – PAVEL VAVŘÍN – JARMILA BÍŠKOVÁ

METODIKA ZPRACOVÁNÍ A EVIDENCE DAT LETECKÉHO PRŮZKUMU V ARCHEOLOGII

Díky za pozornost!

Publikační shrnutí (v recenzním řízení):

Novák, D. – Oniszczyk, A. – Gumbert, B. *forthcoming*: Digital archaeological archiving policies and practice in Europe: the EAC call for action. Internet Archaeology.

<http://dx.doi.org/10.11141/ia.63.7>

Data dotazníkového šetření:

Novák D. – Oniszczyk, A. – Tsang, C. – Bisták, P. – Blesl, C. – De Langhe, K. – Gumbert, B. 2023: The state of digital archaeological archiving policies and practice [questionnaire survey results] [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7656838>